

**ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ
МІЖКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ**

Розглядаються особливості міжкультурної взаємодії в умовах розбудови глобального співтовариства та його впливу на трансформацію соціокультурних відносин. Досліджується сутність культурної глобалізації як процесу зближення народів та формування нових явищ культури. Аналізується міжкультурна комунікація як спосіб підвищення значення етнокультурної самобутності, посилення прагнення до прояву культурної індивідуальності.

Ключові слова: культура, культурна глобалізація, міжкультурні зв'язки.

Культура є складним суспільним феноменом, який відігравав і продовжує відігравати значну роль у життєдіяльності людини. Вона впливає на працю, побут, дозвілля, менталітет, спосіб життя як всього суспільства, так і окремої особистості. Розвиток культури щільно пов'язаний з технічним й технологічним прогресом людства, його перспективами, тому багато проблем, пов'язаних з культурою, мають глобальний, міжнародний характер.

Сучасні процеси глобалізації поступово включають у систему світових взаємовідносин всі сфери людської діяльності і, за твердженням В. М. Горового, "...за своєю природою та внутрішньою суттю не можуть залишити насильно відгороджені оази, чи такі, що відгородилися за власною ініціативою від їх впливів Це – неорганічно для глобалізації" [2, 195].

Стрімка трансформація світового співтовариства змінила взаємозв'язок між територіально обмеженими державами й інформаційним та культурним простором. Усе більше міждержавна система виняткового територіального контролю, що управляла політичним, економічним та культурним життям упродовж декількох сторіч, поступається місцем іншій дійсності, коли географічні межі, що роз'єднують країни, усе більше розмиваються логікою регіональних і глобальних взаємозв'язків у всіх сферах людської діяльності. За цих обставин завжди залишаються актуальними питання міжкультурної взаємодії яка є орієнтиром сучасного цивілізаційного розвитку.

Метою статті є обґрунтування основних напрямів та підходів міжкультурної взаємодії в умовах глобалізації як важливого процесу розбудови сучасного світу.

У порівнянні з економічним співробітництвом, політичною взаємодією, діалог культур в умовах глобалізації являє собою завдання особливої складності й ваги. Адже йдеться про пошук спільної мови для різних психологій, систем цінностей, ідентичностей, світоглядів. Глобальному співтовариству, яке формується, необхідно зробити зрозумілими й прийнятними одне для одного категорії різних культур.

Деякі автори пов'язують глобалізацію з процесами модернізації (Р. Робертсон, М. Уотерс), більшість авторів вважають, що глобалізація бере свій початок від останньої третини ХХ ст., будучи зумовленою революцією в інформаційних технологіях і завершенням "холодної війни"; низка вчених вважає, що в результаті глобалізації виник єдиний уніфікований світ, що базується на началах ринкової економіки, лібералізму, консюмерізму і детермінується могутніми економічними і політичними наднаціональними органами (Ф. Фукуяма, К. Омае).

Інші дослідники вважають, що глобалізація веде до багатопольярного, хаотичного світу без централізованого управління і жорсткого набору ідеологічних і культурних преференцій (М. Уотерс); системний аналіз (І. Валлерстайн) стверджує непередбачуваність і поліваріантність сценаріїв розвитку сучасного світу.

Сучасні глобальні процеси М. Згуровський кваліфікує як "віртуальне звуження світової цивілізації". При цьому мається на увазі скорочені за рахунок комп'ютерних мереж, способів зв'язку, швидкісного транспорту в суб'єктивних відчуттях людини відстані та територіальні розмежування. "Глобалізація відкриває нові можливості для мільярдів людей у всьому світі. Зростання торгівлі, збільшення іноземних інвестицій, розповсюдження нових технологій, надшвидкісного транспорту, Інтернету і засобів масової інформації сприяють економічному і людському розвитку" [3, 12].

Отже, під "глобалізацією" розуміють суспільний процес, під час якого зменшується залежність соціального і культурного розвитку від географічного фактору (М. Уотерс). За визначенням Міжнародного валютного фонду – це інтенсивна інтеграція як ринку товарів і послуг, так і капіталів.

На думку В. Валлерстайна, повноцінна глобалізація постає в період становлення інформаційної економіки, тобто економіки, яка розвивається на основі інформаційних ресурсів. Глобалізація проявляється у залученні багатьох різноманітних чинників, що зрештою породжують процес глобальної трансформації, яка зачіпає усі сфери життєдіяльності – економіку, політику, культуру. Глобалізація являє собою соціальний процес, під час якого стираються географічні кордони соціальних і культурних систем, і населення все більше усвідомлює можливість зникнення цих кордонів [1].

За визначенням А. П. Садохіна, глобалізація культури – це процес інтеграції окремих етнічних культур в єдину світову культуру на основі розвитку транспортних засобів, економічних зв'язків та засобів комунікації [6, 176].

Культурна глобалізація – це процес, в який втягнуті не тільки в якості суб'єктів, а й в якості об'єктів всі країни і цивілізації. По-перше, процеси культурної глобалізації приводять до того, що суспільні, макросоціальні відносини людей виходять за межі національно-державних спільнот, набувають транснаціонального характеру. Культурна глобалізація ослаблює цю ідентифікацію, разом з глобалізацією руйнується структура основних принципів, на яких базувались держави і суспільства, являючи собою територіальні, відмежовані один від одного єдності, створюються нові силові і конкурентні співвідношення, з'являються нові конфлікти і суперечності між національно-державними єдностями і акторами, з однієї сторони, і транснаціональними акторами, ідентичностями, соціальними просторами, ситуаціями і процесами – з іншої.

По-друге – це криза інституцій і втрата власного простору громадської сфери, яка "приватизується": особисте життя витісняє громадське і поглинає його (один із виявів процесу індивідуалізації), в результаті чого зростає невизначеність, амбівалентність свідомості та соціальної ідентичності людей.

По-третє, культурна ідентичність руйнує взаємопов'язані з глобалізацією процеси, що відбуваються в сфері культури, адже культурна ідентичність людини з певною спільнотою реалізується перш за все через інтеріоризацію норм, уявлень, цінностей, зразків поведінки, що створюють її культуру. Глобалізація культурних зв'язків виводить їх за межі певного культурного ареалу, залучає їх до еталонів інших культур.

Водночас деякі антропологи вважають можливим говорити про формування нової глобальної культури, чи навіть глобальної свідомості, маючи на увазі ті еталони культури, що інтенсивно розповсюджуються в усьому світі, а часткове змішування культур робить можливим формування культурних сімей, що свідчить про перехід до більш широких культурних ареалів.

Очевидно, справжнє партнерство цивілізацій неможливо без надійної загальнолюдської культурної основи. Ця основа може бути вироблена тільки у процесі взаємодії людей різних культур у вирішенні загальнозначущих проблем різного рівня й ступеню складності. Тому діалог цивілізацій повинен іти не тільки у філолофсько-теоретичному ключі, але й у практичній площині. Кращим майданчиком для нього є саме створення й облаштованість глобального світу [5, 11].

Безперечною перевагою глобалізації є те, що вона дає можливість народам більше спілкуватися між собою, що сприяє їх зближенню та затвердженню в загальному цивілізаційному масштабі єдиної глобальної культури.

Соціальні, політичні та економічні зміни, що відбуваються в останні роки у світовому масштабі, призвели до збільшення процесу міграції народів, їх переселення, змішання рас та етносів. В результаті цих процесів все більше людей долають в тому числі культурні бар'єри, які раніше їх розділяли. Формуються нові явища культури, межі між своїми та чужими культурними особливостями стираються завдяки налагодженню нових комунікаційних зв'язків.

З середини ХХ сторіччя майже всі етнічні спільноти відчувають на собі вплив як з боку культур інших народів, так і більш широкого суспільного середовища, що існує в окремих регіонах і у світі в цілому. Такі сучасні тенденції до розширення взаємодії культур та народів робить особливо актуальним питання про культурну самобутність та культурні відмінності, деякі з них на тлі глобальних процесів стали більш яскравими, різко вираженими, вперше усвідомленими, однак такими, які мають бути прийнятими.

Процеси глобалізації та культурної динаміки дозволяють спостерігати і такий процес взаємодії культур, який з постійним поширенням тенденцій до глобалізації може призвести до їх уніфікації. Сприяє такому процесу створення матеріально-технічного підґрунтя для перетворення людства в жителів глобального села ("global village"), для формування Всесвітньої цивілізації, яка охопить всі народи [7, 190].

За твердженням М. Маклюєна, майбутня всесвітня цивілізація не буде носити ознак індивідуалізму та націоналізму, відчуження, агресивності та військових конфліктів, вона буде суспільством "гармонійної комунікації" та "образного мислення", що є важливою умовою формування вищих культур [7, 191]. З іншого боку, надмірно активне спілкування та запозичення є небезпечними для втрати культурної самобутності і можуть становити загрозу духовній незалежності націй. Звідси – недовіра національно орієнтованої інтелігенції до лозунгів "відкритого суспільства", космополітизму та інтернаціоналізму і прагнення перешкоджати їх реалізації.

Як засвідчує світовий досвід, головні перешкоди на шляху до уніфікованої культури – не технічного та економічного характеру, а соціально-культурного та політичного. В результаті можна спостерігати велику кількість етнічних, релігійних конфліктів, націоналістичних настроїв в політиці, поширення виступів антиглобалізаційних організацій.

Звичайно, глобальна культура, яка формується сьогодні у світі, дуже різноманітна, а тому говорити про уніфікацію культурного простору дещо перебільшено та передчасно. Інтеграційні процеси відкривають кордони, розширюють перспективи розвитку культур. Наприклад, навіть впровадження ринкових механізмів самоорганізації, особливо на рівні міжкультурних контактів, сприяє розповсюдженню творчих індустрій, культурного туризму, розширює межі пізнання культурних здобутків та культурних цінностей різних країн. Розвиток глобалізації саме в такому напрямку розкриє можливості ефективної взаємодії культури та економіки.

Важливо усвідомити, що глобалізація не може і не повинна знищувати різноманітності способів життя людей, вона лише створює нові форми, що частково інтегрують попередні, акумулюють найцінніші надбання, модернізують та створюють нові канали комунікаційної взаємодії.

Культурна глобалізація – суперечливий процес, що розвивається одночасно в міждержавних і транснаціональних формах, сприяє виникненню наднаціональних і позанаціональних організацій, інституцій, утворень. Як свідчать дослідження, практично на всі сфери діяльності здійснюється вплив культурної глобалізації, яка приводить не тільки до переосмислення відносин між глобальною економікою і національними державами, а й до переоцінки зв'язків між глобальною економікою і локальними цивільними суспільствами, сприяючи і соціокультурній динаміці.

Змістовний характер міжкультурної взаємодії людей визначається предметом їх спілкування. Відповідно способи взаємодії залежать безпосередньо від цілей спілкування, від особливостей його організації, рівня підготовки, емоційного настрою, можливостей перцепції. Саме тому процес міжкультурної взаємодії повинен реалізуватися шляхом діалогу. В такому діалозі жодна культура не може претендувати на право виключного голосу або маніпулювання думкою. Відносини мають будуватися на принципах взаєморозуміння, взаємоприйняття та плюралізму. За визначенням А. П. Садохіна, культурний плюралізм являє собою адаптацію людини до іншої культури без відмови від своєї власної, він передбачає оволодіння людиною цінностями ще однієї культури без нанесення шкоди цінностям своєї культури, це добровільне оволодіння представниками однієї культури звичками та традиціями іншої, що в результаті збагачує власну культуру [6, 178].

Оскільки культура суттєво впливає на характер поведінки, стиль і форми спілкування між людьми, їх свідомість, духовні потреби, ціннісні орієнтації, необхідно долати існуючі труднощі шляхом налагодження ефективної системи комунікацій між різними суспільними групами та державами. Процеси вивчення, засвоєння, захисту від спотворень, примноження і передача наступним поколінням здобутків культури повинні відбуватися за допомогою використання різних форм та методів культурної взаємодії, які ґрунтуються на принципах рівного доступу до інформації, прямого спілкування між собою, колективного прийняття рішень.

Велика кількість спостережень та досліджень в галузі міжкультурної комунікації дозволяє зробити висновок, що її зміст та результати також залежать від домінуючих у будь-якій культурі цінностей, норм поведінки, установок. Саме глобалізація може підвищувати значення етнокультурної самобутності, посилювати прагнення до прояву культурної індивідуальності.

Реалії європейського суспільства мають такі специфічні характеристики культурного поля, як багатогранність внеску інших культур і цивілізацій (мова, економіка, історія, науки, філософія й література, музика, повсякденне життя тощо); локалізація культур (регіони Європи як історичні, культурні, географічні або економічні цілісності); мовний та етнокультурний плюралізм як наслідок історичного формування європейських держав націй; поглиблення нинішньої присутності інших культур у країнах Європи; нарешті, культурне розмаїття представницької європейської діаспори. Ці реалії потребують відповідних рішень, стратегій та програм у галузі міжкультурного співробітництва і на пан'європейському, і на національному рівнях [4].

Міжкультурне співробітництво здійснює вплив на сприйняття, мислення, поведінку всіх членів суспільства і визначає їх приналежність до даного суспільства. В такій інтерпретації культура являє собою цілісність, що відрізняється від інших завдяки релігійним, національно-державним межах або набору етнічних ознак.

Отже, міжкультурна взаємодія, яка стає невід'ємним атрибутом людської діяльності і процесом пошуку порозуміння та згоди у сучасному світі, може перевести процес глобалізації культур на якісно вищий рівень. Усвідомлюється різноманітність світу, і тому стає надзвичайно важливим вміти визначати культурні особливості складових елементів глобальної культури для того, щоб зрозуміти один одного, домогтися взаємного визнання. Тому в наш час оволодіння мистецтвом міжкультурної комунікації набуває все більшої актуальності та значущості.

Ідеологія міжкультурного співробітництва в умовах розширення Європейського Союзу викладена у програмі "Нова культурна ініціатива для Європейського Співтовариства", яка визначала основні напрями та пріоритети формування політичної культури народів Європи, створення єдиного та водночас різноманітного європейського культурного простору; розвиток європейської культурної індустрії; забезпечення вільного доступу до надбань європейської цивілізації та вільного обміну культурною спадщиною як складовою міжкультурного співробітництва [9].

Глобалізація проявляється у тому, що в наш час різні локальні спільноти стають усе більшою мірою взаємозалежними, все більшою мірою усвідомлюється необхідність забезпечення сталого розвитку усього людства як єдиного багатоманітного цілого, у якому будь-яке локальне соціокультурне утворення відтворюється безпосередньо в контексті глобальних процесів та структур. Саме тому діалог культур є необхідною рисою сучасних суспільств, сутнісно необхідним соціальним механізмом їх буття взагалі, способом забезпечення рівного права на знання та культуру, що сприятиме культурному зростанню та розвитку кожної людини та країн в цілому.

Глобалізація культурних зв'язків виводить їх за межі певного культурного ареалу, залучає їх до еталонів інших культур. Особливо велику роль в цьому процесі відіграє значна інтенсивність системи глобальної комунікації та інформації. Міжкультурні комунікаційні процеси дозволяють досягнути культуру інших народів, зрозуміти ментальність інших людей які сьогодні вільно перетинають кордони різних

країн. Тому необхідно досягти погоджувальних дій у сфері політики, економіки та культури, що дозволить зберегти культурну різноманітність та виявити механізми, що дієздатні забезпечити ефективну економічну взаємодію у світі для якого глобалізація є невідворотним явищем.

Можна підсумувати, що особливості міжкультурної взаємодії у процесі глобалізації визначаються передусім сучасним технічним прогресом та глобальними політичними, економічними та культурними змінами, ущільненням мережі комунікацій. Це сприяє тому, що держави та народи, незважаючи на протиріччя та відмінності між собою, успішно знаходять способи та засоби взаємопорозуміння. Комунікація може перевести процес спілкування та обміну культурними надбаннями на якісно вищий рівень.

Перспективи подальших досліджень лежать у площині вивчення загальноєвропейської стратегії міжкультурного співробітництва, що є надзвичайно важливою складовою зовнішньої і внутрішньої політики держав, оскільки вона визначає загальні цілі, напрями і пріоритети діяльності в цій сфері для регіонального та національного співробітництва в європейському регіоні.

Література

1. Глобальные и региональные проблемы в работах Иммануила Валлерстайна. Реферативный сборник / сост. А. И. Фурсов. – М. : ИНИОН, 1998. – 244 с.
2. Горючий В. М. Особливості розвитку соціальних інформаційних баз сучасного українського суспільства / В. М. Горючий. – К., 2005. – С. 195.
3. Згуровский М. В. В водовороте глобализации : вызовы и возможности/ М. В. Згуровский // Зеркало недели. – 2001. – 17 нояб. – С. 12.
4. Карлова В. Державна політика у сфері культури : проблеми та напрямки здійснення в сучасних умовах / В. Карлова // Зб. наук праць / гол. ред. В. В. Лях. – К.: Український центр духовної культури, 2004. – Вип. 39. – 256 с.
5. Кувалдин В.Б. Смена глобализационной парадигмы и взаимоотношения Цивилизаций / В. Б. Кувалдин // Вопросы культурологии. – 2008. – № 9. – С. 11-12.
6. Садохин А. П. Основы межкультурной коммуникации / А. П. Садохин. – М., 2005. – С. 176-178.
7. Соколов А. В. Основы социальной коммуникации / А. В. Соколов. – СПб., 2004. – С. 190-196.
8. Формирование единого культурного пространства России в условиях глобализации : науч. конф. в РГБ // Библиотекведение. – 2006. – № 4. – С. 16-22.
9. Branding European Power. Peter van Ham [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.clingendael.nl/publications>.

References

1. Global'nye i rehyonal'nye problemi v rabotakh Ymmanuyla Vallerstayna. Referatyvnyy sbornik / sost. A. Y. Fursov. – M. : YNYON, 1998. – 244 s.
2. Horovy V. M. Osoblyvosti rozvytku sotsial'nykh informatsiynykh baz suchasnoho ukrayins'koho suspil'stva / V. M. Horovy. – K., 2005. – S. 195.
3. Zhurovskyy M. V. V vodovorote hlobalyzatsyy : vizovi i vozmozhnosty/ M. V. Zhurovskyy // Zerkalo nedely. – 2001. – 17 noyab. – S. 12.
4. Karlova V. Derzhavna polityka u sferi kul'tury : problemy ta napryamky zdiysnennya v suchasnykh umovakh / V. Karlova // Zb. nauk prats' / hol. red. V. V. Lyakh. – K. : Ukrayins'kyy tsentr dukhovnoyi kul'tury, 2004. – Vyp. 39. – 256 s.
5. Kuvaldyn V.B. Smena hlobalyzatsyonnoy paradyhmy u vzaymootnoshenyya Tsyvylyzatsyy / V. B. Kuvaldyn // Voprosy kul'turolohy. – 2008. – № 9. – S. 11-12.
6. Sadokhyn A. P. Osnovy mezhkul'turnoy kommunykatsyy / A. P. Sadokhyn. – M., 2005. – S. 176-178.
7. Sokolov A. V. Osnovy sotsyal'noy kommunykatsyy / A. V. Sokolov. – S.- Pb., 2004. – S. 190-196.
8. Formyrovanye edynoho kul'turnoho prostranstva Rossyy v uslovyyakh hlobalyzatsyy : nauch. konf. v RHB // Vyblyotekovedenye. – 2006. – № 4. – S. 16-22.
9. Branding European Power. Peter van Ham [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.clingendael.nl/publications>.

Бучковская Е. Ю.

Влияние глобализации на тенденции развития межкультурного взаимодействия

Рассматриваются особенности межкультурного взаимодействия в условиях развития глобального сообщества, его влияние на трансформацию социокультурных отношений. Исследуется сущность культурной глобализации как процесса сближения народов и формирования новых явлений культуры. Анализируется межкультурная коммуникация как способ повышения значения этнокультурной самобытности, усиления стремления к проявлению культурной индивидуальности.

Ключевые слова: культура, культурная глобализация, межкультурные связи.

Buchkovska O.

The impact of globalization on development tendencies of intercultural cooperation

The article deals with the particularities of intercultural cooperation under the conditions of global society broadening and it's influence on social and cultural relationships transformation. It also investigates the entity of cultural globalization as a nationalities convergence process and forming of new cultural phenomena.

Modern processes of globalization promoting progressive civilized development and step-by-step include all the spheres of human activities into the world relationship system. Present day technical progress and global political, economic and cultural changes have prompted our planet, which is penetrated with a thick network of communications, to solve global survival problems, while countries and nations, regardless of existing contradictions and distinctions between them, are searching for methods and means of mutual understanding.

Globalization reveals itself by involving many different factors and giving a rise to global transformation which affects all the human fields of life activities – economy, politics and culture.

Cultural globalization – is a process in which all the countries and nations are taking part. Some of anthropologists believe in possibility to talk about the shaping of new global culture, or even global consciousness, which testifies the transition to wider cultural areas.

Globalization allows nations to communicate more with and learn more about each other, determine differences and reveal similarities which promotes their closing and confirmation in general civilized scope of a single global culture.

In today's world the priority is given to the market model of globalization. This means that realization of global processes is considered in a tight correlation of cultural and pecuniary well-being, which incorporates by widening of economical bindings, technical and technological processes and formation of global informative space.

This generates the desire of some countries for cultural self-affirmation and an aspire to save their own cultural achievements and values.

Integration processes open boundaries, extend culture development prospects, accumulate the most valuable acquirments, up-date and create new channels of communicative cooperation.

The content character of intercultural cooperation is determined by the subject of their communication, accordingly the ways of cooperation depend on the goals of communication, peculiarities of its organization, level of preparation, emotional state of mind and possibilities for perception. That is why the process of intercultural cooperation should be implemented through the dialogue. In such a dialogue none of the cultures are able to put in a claim on the right of exceptional voice or to manipulate others thoughts. The relationships have to be built on the ground of mutual understanding, acceptance and pluralism.

The development of intercultural communication, its content and results depend on the values which dominate in a culture, standards of behavior and sets. Exactly globalization is able to increase the matter of ethnic culture selfhood, strength the desire to show cultural individuality.

Intercultural communicative processes allow to comprehend culture of other nations, understand the mentality of those people who cross freely the boundaries of different countries.

The intercultural cooperation, which is becoming an inalienable attribute of human activity, and a process of searching for understanding and concord in modern world may lead the process of cultural globalization to the high-quality level. The diversity of the world is being realized and thus it becomes extremely important to be able to identify the cultural peculiarities of global culture constituent elements to understand each other and obtain mutual recognition.

So, the communication which is an inalienable attribute of any human activity and a prolonged process of searching for understanding and concord may lead the process of communication and exchange of cultural achievements to the high-quality level.

The way globalization manifestes itself is that in our time different local communities are becoming increasingly interdependant. To an increasing degree it is becoming realized the need for ensuring of a stable development for the total mankind as a single fully-variable unit. In such a whole any of local socio-cultural creation is reproduced directly in the context of global processes and structures. This is precisely why the dialogue of cultures is an important feature of modern societies, a necessary social mechanism of their existence in general, the way to provide with an equal right for knowledge and culture which will favour cultural growth and development of each person and countries in the whole.

Ukraine is on the primary stage of formation of favorable conditions for intercultural dialogue: our country has a significant amount of legislative acts, which should have provided its success, but their content not always fulfill modern standards. The prospects of further investigations lay in the area of studying general European strategy of intercultural cooperation, which is an extremely important component of foreign and internal policy of countries so long as it defines general goals, directions and priorities of activity in this sphere for regional and national cooperation.

Key words: culture, cultural globalization, intercultural relationships.

УДК 008:304

Власова Альона Юрївна
аспірантка

МАСОВА КУЛЬТУРА: СУЧАСНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті висвітлено сучасні аспекти дослідження масової культури як українськими, так і російськими культурологами. Проаналізовано різні напрямки дослідження масової культури, ключові питання проблемного поля феномена масової культури у новій культурній площині, зокрема у співвідношенні з фольклором та ідентичністю, урбанізацією та масовими видовищами, мовою, глобалізацією та соціокультурними процесами. Розглянуто масову культуру як суперечливий прошарок сучасної культури та означено деякі перспективи розвитку даного культурного явища.

Ключові слова: масова культура, напрями дослідження масової культури, фольклор, ідентичність, урбанізація, глобалізація, соціокультурний процес.

Нова соціально-економічна ситуація, що склалася у нашому суспільстві, характеризується активним впровадженням у суспільну свідомість масової культури.

Сьогодні в західній та вітчизняній культурологічній та філософській літературі помітною є відсутність єдиної думки щодо сутності масової культури, що й досі зумовлює неузгодженість позицій сучасних вчених з приводу її понятійного апарату. Масова культура – поняття, що має багато науково-